

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДЕМОКРАТІЯ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ID 4906

Шифр, назва спеціальності та освітній рівень	G7 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка (бакалавр)	Назва освітньої програми	Комп'ютеризовані системи управління та прикладне програмування (2025) Комп'ютерно-інтегровані системи автоматики та робототехніки (2025)
	174 Автоматизація, комп'ютерно-інтегровані технології та робототехніка (бакалавр)		Комп'ютеризовані системи управління та прикладне програмування (2026) Комп'ютерно-інтегровані системи автоматики та робототехніки (2026)
Тип програми	Освітньо-професійна	Мова викладання	Українська
Факультет	Факультет економіки та менеджменту (ФЕМ)	Кафедра	Каф. інформаційної діяльності та соціальних наук (IC)

Викладач/викладачі

Гумен Юрій Євгенович, канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри, [профіль на порталі "Науковці ТНТУ"](#)

Загальна інформація про дисципліну

Мета курсу	Мета курсу: Формування у студентів необхідних знань, навичок та ставлень, пов'язаних з ефективною (поінформованою, компетентною) демократичною взаємодією громадян у суспільстві. Завдання навчальної дисципліни: надати студентам цілісну систему знань про історію та концептуальні засади демократичного урядування, права людини, громадську участь; сформувати вміння знаходити та критично аналізувати інформацію, ефективно взаємодіяти з людьми різних поглядів та переконань; сформувати розуміння важливості громадської участі у демократичній державі; сформувати у студентів готовність долучатися до вирішення суспільних проблем та навчити використовувати для цього інструменти громадської участі, доступні в Україні.
Формат курсу	Змішаний – курс, що передбачає проведення лекцій, практичних робіт, консультацій для кращого розуміння викладеного матеріалу і має супровід в електронному навчальному курсі системи A-Tutor, має структуру, контент, завдання і систему оцінювання.
Компетентності ОП	Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, під час професійної діяльності у галузі автоматизації та приладобудування, або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів галузі. Загальні компетентності: K01. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. K02. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. K08. Здатність працювати в команді. K09. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. K10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. K10-1. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.
Програмні результати навчання з ОП	За результатами вивчення дисципліни студент повинен продемонструвати такий результат навчання: RH14. Вміти використовувати у виробничій і соціальній діяльності фундаментальні поняття і категорії державотворення для

	обґрунтування власних світоглядних позицій та політичних переконань з урахуванням процесів соціально-політичної історії України, правових засад та етичних норм.
Обсяг курсу	Очна (денна) форма здобуття освіти: Кількість кредитів ECTS — 3; лекції — 16 год.; практичні заняття — 16 год.; самостійна робота — 58 год.; Заочна форма здобуття освіти: Кількість кредитів ECTS — 3; лекції — 6 год.; практичні заняття — 4 год.; самостійна робота — 80 год.;
Ознаки курсу	Рік навчання — 2; семестр — 3; Обов'язкова (для здобувачів інших ОП може бути вибірковою) дисципліна; кількість модулів — 2;
Форма контролю	Поточний контроль: Опитування, доповіді, дискусії, написання есе, тестування. Підсумковий контроль: залік
Компетентності та дисципліни, що є передумовою для вивчення	Ефективність засвоєння змісту дисципліни «ДЕМОКРАТІЯ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ» значно підвищиться, якщо студент добре володіє фактологічною базою шкільних курсів з суспільствознавчих предметів та добре освоїв університетський курс "Історія та культура України".
Матеріально-технічне та/або інформаційне забезпечення	Технічні засоби для демонстрування результатів навчання (ноутбук, проектор). Пакет програмних продуктів Microsoft Office.

СТРУКТУРА КУРСУ

Лекційний курс

Годин

ОФЗО ЗФЗО

Тема 1. Теоретичні засади основи демократичного урядування

Природний стан та суспільний договір. Концепція та походження влади. Філософські засади демократичного урядування (Дж.Локк, Т.Гоббс, Ж.-Ж.Руссо). Концепція розумного егоїзму. Створення та еволюція демократії. Роль довіри між владою та громадянами у демократичному суспільстві. Поняття «суспільство». Формування суспільства та держави-нації. Характер відносин особистості та держави. Конкуруючі інтереси особистості та держави, які можуть призвести до конфлікту; як їх вирішити та чи варто віддавати перевагу інтересам держави чи особи. Якими є переваги та проблеми, пов'язані з природним станом, для людини та суспільства. Роль державної влади в умовах демократії: забезпечення безпеки та порядку, захист приватної власності та прав людини, захист вразливих верств населення, забезпечення економічного добробуту. Підходи до визначення зобов'язань держави перед громадянами.

2 0,5

Тема 2. Принципи демократії

Принципи демократії (громадська участь, рівність, політична толерантність, підзвітність, прозорість, регулярні чесні та вільні вибори, економічна свобода, протидія зловживанню службовими повноваженнями, визнання результатів виборів, права людини, багатопартійні системи, верховенство права, правове закріплення прав людини). Сучасна демократія.

2 0,5

Тема 3. Права людини. Механізми захисту прав людини.

Сутність та природа прав людини. Еволюція прав людини. Покоління прав людини. Індивідуальні та колективні права. Сутність громадянських, політичних, соціально-економічних та культурних прав людини. Зобов'язання держави щодо прав людини: поважати, захищати, втілювати. Негативні та позитивні права. Дискусія щодо того, чи може обмеження прав людини бути виправданим. Гідність, свобода, рівність, толерантність, демократія та справедливість як основа розуміння прав людини. Еволюція прав людини на українських землях.

Формування Організації Об'єднаних Націй. Основні документи в галузі захисту прав людини: Загальна декларація прав людини, Європейська Конвенція з прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. Системи захисту прав людини: універсальна та регіональні. Європейський суд з прав людини. Національні механізми захисту прав людини: дієве законодавство, правоохоронні органи, судова система, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, громадські організації. Особливості захисту прав вразливих верств населення. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенція про права дитини,

2 1

Рамкова конвенція про захист національних меншин, Конвенція про права осіб з інвалідністю. Захист прав людини під час воєнних дій.

Тема 4. Конституціоналізм, ліберальна демократія та Україна. Система демократії в Україні та механізм її реалізації

Теорія конституціоналізму (Дж. Локк, Ш.-Л. Монтеск'є), конституція та її роль у державі. Поділ влади та політичні режими. Форми правління: президентська, парламентська, змішана. Загрози демократії (популізм, авторитаризм та тоталітаризм, низький рівень залученості громадян, тощо) та підтримка її сталого розвитку. Україна та конституціоналізм. Розвиток конституціоналізму на українських землях (Руська правда, Литовські Статути, Конституція Пилипа Орлика, Універсали Української Народної Республіки, Конституції СРСР, Конституція України та етапи її трансформації). Поділ влади в Україні. Суверенітет народу як засадничий принцип української Конституції.

2 1

Законодавча, виконавча та судова влада в Україні, Президент України. Державна влада та місцеве самоврядування. Система стримувань і противаг. Адміністративно-територіальний поділ держави. Адміністративно-територіальний поділ України. Вибори, виборчі системи, політичні партії та їхні функції. Роль виборів у демократії. Політичні партії та формування партійної системи в Україні. Прозорість влади. Риси демократичного і недемократичного режимів. Підзвітність влади. Демократичне врядування. Роль влади у вирішенні проблем суспільства. Сучасний стан соціально-економічного розвитку України. Розвиток навичок з ідентифікації та аналізу суспільно важливих проблем, співвідповідальності уряду та громадян за їх вирішення. Оцінка ефективності виконання державою своїх функцій.

Теми занять, короткий
зміст

Тема 5. Характеристики громадянського суспільства. Роль громадянського суспільства в демократичних реформах у Східній Європі

Підходи до визначення та характеристики громадянського суспільства (Аристотель, Дж. Локк, Т. Гобс, Ж.-Ж. Руссо, Г. Гегель, К. Маркс, Ю. Габермас). Типи організацій громадянського суспільства. Дискусія про включеність деяких типів організацій (політичних партій, релігійних організацій, профспілок, медіа тощо) до громадянського суспільства. Умови для розвитку громадянського суспільства. Свобода об'єднань та свобода слова. Делегування соціальної відповідальності та децентралізація влади. Культура довіри та співпраці. Історичний огляд розвитку громадянського суспільства у Європі. Роль громадянського суспільства у розбудові демократії (В. Гавел). Функції громадянського суспільства за Ларрі Даймондом.

2 1

Огляд та аналіз громадських рухів у комуністичній Європі. Історія Польщі: Рух «Солідарність». Історія Чехословаччини та Вацлава Гавела. Історія Румунії. Україна та «революція на граніті». Соціальний капітал: його поняття, характеристика, роль та функції.

Тема 6. Виклики для громадянського суспільства. Громадянськість та демократія Виклики для громадянського суспільства в умовах демократії. Історичні передумови формування громадянського суспільства в Україні. Сучасний стан громадянського суспільства в Україні. Вплив громадянського суспільства на владу в Україні. Молодь та громадянське суспільство. Визначення громадянськості. Обов'язки громадян в умовах демократії. Переваги громадської участі. Роль влади у створенні умов для громадської участі. Урядування, скероване на громадян. Рівні залучення громадян владою: від маніпуляції до делегування повноважень та громадського контролю. Громадянська культура. Громадянські чесноти.	2	1
Тема 7. Що таке «хороший» громадянин? Концепції громадянськості за Джоелом Вестхаймером та Йозефом Кагне: громадянин, який несе особисту відповідальність; громадянин, який бере активну участь; громадянин, орієнтований на справедливість та правосуддя. Оцінка рівня власної залученості.	2	0,5
Тема 8. Активне громадянське населення Громадська участь в Україні: історія та сучасний стан. Форми громадської участі, доступні в Україні (мирні збори, громадські об'єднання, звернення, вибори, громадські слухання, бюджет участі тощо), їх правове регулювання та практичне застосування. Поінформоване громадянство. Активність громадян та ефективність громадської участі в Україні.	2	0,5
РАЗОМ:	16	6
Практичні заняття (теми)	Годин ОФЗО	ЗФЗО
Тема 1. Теоретичні засади основи демократичного урядування	2	0,5
Тема 2. Принципи демократії	2	0,5
Тема 3. Права людини. Механізм захисту прав людини	2	0,5
Тема 4. Конституціоналізм, ліберальна демократія та Україна. Система демократії в Україні та механізм її реалізації	2	0,5
Тема 5. Характеристики громадянського суспільства. Роль громадянського суспільства в демократичних реформах у Східній Європі	2	-
Тема 6. Виклики для громадянського суспільства. Громадянськість та демократія	2	0,5

Тема 7. Що таке «хороший» громадянин?

2

0,5

Тема 8. Активне громадянське населення

2

1

РАЗОМ:

16

4

ІНШІ ВИДИ РОБІТ

Теми, короткий зміст

Опрацювання окремих розділів програми, які не виносяться на лекції:

- Демократія та українське врядування;
- Участь громадян;
- Міжнародні конвенції та пакти про права людини;
- Політична реклама;
- Медіаграмотність;
- Рух «Солідарність»;
- Україна та «Революція на граніті».

Інформаційні джерела для вивчення курсу

Навчально-методичне забезпечення:

1. Дистанційний курс Демократія: від теорії до практики (ID4906)
2. Берроуз Грір. Демократія: від теорії до практики. Путівник для викладачів. Київ: ТОВ «Гнозіс», 2018, 343 с.
3. Берроуз Грір. Демократія: від теорії до практики. Підручник курсу. Київ: ТОВ «Гнозіс», 2018, 278 с.
4. Берроуз Грір. Демократія: від теорії до практики. Посібник для студентів. Київ: ТОВ «Гнозіс», 2018, 47 с.

Рекомендована література

Базова:

1. Правові механізми взаємодії держави і громадянського суспільства в Україні: історичний досвід і виклики сучасності: наукова записка / [Горбатенко В.П. (кер. авт. кол.), Кресіна І.О., Кукуруз О.В., Тимошук В.П., Стрельцова О.В., Матвійчук Л.О.]. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2013. 82 с.
2. Розвиток форм безпосередньої демократії в Україні: аналіз доцільності та перспектив застосування: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2019. 65 с.
3. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні: шлях протягом 30-ти років та ключові аспекти 2021 року: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2021. 112 с.
4. Про стан розвитку громадянського суспільства України в 2021 році та його зміни на початку 2022 року. Київ: НІСД, 2022. 46 с.
5. Степаненко В. Громадянське суспільство в Україні. «Помаранчева» стадія становлення // Віче. 2005. №2. С.49-55.
6. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. Київ: Основа, 2017. 44 с.
7. Цвих В. Громадянське суспільство. Навч.-методичний посібник / В. Цвих, О. Горбняк, В. Кобильник. Кам'янець-Подільський: Абетка-Світ, 2009. 111 с.

Допоміжна:

8. Гумен Ю. Демократичне врядування в контексті концепції публічного адміністрування. Історико-теоретичний аналіз. Галицький економічний вісник. 2024. Том 86. №1С. 194-204
9. Tonge J. Does Citizenship Education Make Young People Better-Engaged Citizens? / J. Tonge, A. Mycock, B. Jeffery. // Political Studies. 2012. №60. P. 578-602.
10. Weigle M. Civil Society in Reforming Communist Regimes: The Logic of Emergence / M. Weigle, J. Butterfield. // Comparative Politics 25. 1992. №1. P. 1-23.

Інформаційні ресурси:

11. Сторінка курсу в A-Tutor, ID:4906. URL: <https://dl.tntu.edu.ua/index.php>
12. Постанова КМУ «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року», 06.08.2014, № 385. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npsas/247566248>
13. Закон України «Про співробітництво територіальних громад», 17.06.2014, №1508-VII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>
14. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 01.04.2014, № 333-р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
15. Закон України «Про засади державної регіональної політики», 05.02.2015, №156-VIII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.

16. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», 05.02.2015, №157-VIII. – Режим доступу: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19).
17. Портал відкритих даних – Режим доступу: [https:// data.gov.ua/dataset? res_format=XLS&tags=%D0%BF%D1%80%D0%BE](https://data.gov.ua/dataset?res_format=XLS&tags=%D0%BF%D1%80%D0%BE)
18. <http://www.nbuv.gov.ua> – офіційний сайт Наукової бібліотеки ім. Вернадського
19. <http://www.lib.com.ua> – офіційний сайт Електронної бібліотеки
20. IREX. Protect Yourself from the Flood of Information [Електронний ресурс] / IREX, Academy of Ukrainian Press, StopFake – Режим доступу до ресурсу: <https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/citizen-media-literacy-project-trainer-manual.pdf>
21. The U.S. Declaration of Independence [Електронний ресурс]. 1776. Режим доступу до ресурсу: <https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript>.
22. What is International Humanitarian Law? [Електронний ресурс] // International Red Cross. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/what_is_ihl.pdf.
23. Whipps H. What is the Magna Carta? [Електронний ресурс] / Heather Whipps. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.livescience.com/2458-magna-carta-changed-world.html>.

Політики курсу

Політика контролю	Використовуються такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання: поточне опитування; тестування; виконання індивідуальних завдань та презентацій; оцінювання результатів виконаних самостійних робіт; бесіди та обговорення проблемних питань; дискусії; індивідуальні консультації; екзамен. Можливий ректорський контроль.
Політика щодо консультування	Консультації при вивченні дисципліни проводяться згідно затвердженого на кафедрі ІС. Консультування передбачено як очно, так і з використанням ресурсів електронного навчального курсу у середовищі електронного навчання університету.
Політика щодо перескладання	Студент має право на повторне складання модульного контролю з метою підвищення рейтингу протягом тижня після складання модульного контролю за графіком. Перескладання екзамену відбувається в терміни, визначені графіком освітнього процесу. Здобувач ВО має право на зарахування результатів навчання здобутих у неформальній чи інформальній освіті.
Політика щодо академічної доброчесності	При складанні усіх видів контролю у середовищі електронного навчання завжди активується система розпізнавання особи, що складає контроль. Усі практичні роботи у ЕНК перевіряються вбудованою системою Антиплагіат. При складанні усіх форм контролю забороняється списування, у тому числі з використанням сучасних інформаційних технологій.

Політика щодо відвідування

Відвідування занять є обов'язковим компонентом освітнього процесу. За наявності поважних причин (наприклад, хвороба, особливі потреби, відрядження, сімейні обставини, участь у програмах академічної мобільності тощо) навчання може здійснюватися за індивідуальним графіком, погодженим з деканом факультету.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ

Розподіл балів, які отримують студенти за курс

Модуль 1			Модуль 2			Підсумковий контроль	Разом з дисципліни
Аудиторна та самостійна робота			Аудиторна та самостійна робота			Одна третя від суми балів, набраних здобувачем впродовж семестру	100
Теоретичний курс (тестування)	Практична робота		Теоретичний курс (тестування)	Практична робота			
15	20		20	20			
№ лекції	Види робіт	К-ть балів	№ лекції	Види робіт	К-ть балів		
Тема 1	Практичне заняття №1, 2	5	Тема 9	Практичне заняття №9. 10	5		
Тема 2	Практичне заняття №3,4	5	Тема 10	Практичне заняття №11, 12	5		
Тема 3	Практичне заняття №5,6	5	Тема 11	Практичне заняття №13,14	5		
Тема 4	Практичне заняття №7,8	5	Тема 12	Практичне заняття №15,16	5		

Розподіл оцінок

Сума балів за навчальну діяльність	Шкала ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	Зараховано
82-89	B	Зараховано
75-81	C	Зараховано
67-74	D	Зараховано
60-66	E	Зараховано
35-59	FX	Не зараховано
1-34	F	Не зараховано

Затверджено рішенням кафедри ІС, протокол №1 від «28» серпня 2025 року.

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми канд. техн. наук, доцент кафедри АВ

Ігор КОНОВАЛЕНКО